

CAROLA MIKAELSSON & ANNA CLARA TÖRNQVIST

Studenterna är stoffet,

Ett skriftligt samtal om
kreativt skrivande och litterär gestaltning

Carola Mikaelsson och Anna Clara Törnqvist, båda lärare på Författarskolan vid Lunds universitet, ägnade några stunder i början på en ny termin åt att tillsammans fundera kring vad det egentligen innebär att undervisa i litterär gestaltning och på vilket sätt det förhåller sig till kreativt skrivande och litteraturvetenskap. Författarskolan är en tvåårig konstnärlig utbildning med antagning en gång om året. Studenterna kommer från hela landet, är i alla åldrar och har skiftande bakgrund, med det gemensamt att de alla sökt till ett sammanhang för att utveckla sitt skrivande tillsammans med andra och att kunna ägna sig åt ett eget skönlitterärt projekt.

En av våra initiala tankar handlade om struktur för vår text, då vi inte bara ville beskriva ämnet utan också fånga något av atmosfären på utbildningen. Vi valde det skriftliga samtalets form för att spegla en process, ett samtänkande, en text som växt fram genom delade tankar – en form som på många sätt liknar pedagogiken på Författarskolan. Därför ska denna text heller inte ses som avslutad, utan snarare som en början, ett inlägg, en diskussion som ska fortsätta ...

Måndagen den 31 augusti – Carola till Anna Clara

Jag tänker på början. Att börja en text. Hur den annonseras, vilket tilltal som väljs, vilket format som växer fram. Och så början på en kurs, en skrivkurs. Om jag inleder en text om skrivkursen med skrivkursens början?

Höstluften är hög och känslorna spritter. Det är terminsstart och korridorerna känns som bubbliga brusiga bollhav. Vi är tre lärare som hälsar välkomna – jag, Anna Clara Törnqvist och Joakim Forsberg. Bakom oss, på tavlan, står det Författarskolan, framför oss sitter en brokig, uppmärksam skara. Närapå trettio studenter – våra nya kollegor i skrivandets värld.

Upprop, registrering, schema, litteraturlista, kursplattform, kursplan, namn på nyckelpersoner som kan hjälpa till med administrativa och studierelaterade frågor ... ja, vi gör allt det där som hör till vilken universitetskursstart som helst. Det vana, det ordinära som kan väntas förekomma på en introduktion. Men vi gör också, och vill förmedla, något annat. Genom att samla den fasta lärargruppen redan till det första tillfället vill vi visa på bredden, och vi tänker på det i dubbel bemärkelse: dels att vi är flera som håller i kursen, dels att vi

processen är målet

är intresserade av de nya studenterna. Vi är spända på att få träffa och lära känna dem. Därför får de också redan denna första dag presentera sig i trios eller duos och under en efterföljande timme berätta om varandra för resten av gruppen. Det handlar om både personerna och det skrivande som pockar, det skrivande vi alla kommer att möta den närmaste tiden. Detta för att redan från start lägga grunden till en gemenskap. Tillit, relationer – vi vill och behöver få till en balans, en atmosfär där vi fungerar utvecklande under de två år vi har framför oss. Utgångspunkten är med andra ord inte att vi lärare kommer att stå för ett stoff som vi successivt delar och lär ut till kursdeltagarna. Utgångspunkten är att de som sökt och kommit in *utgör* stoffet. Det är de som är utbildningen. Det är på dem riktningen beror. Därför är varje kurs en egen resa, och vi vet inte i förväg var vi kommer hamna.

Tisdagen den 1 september – Anna Clara till Carola

Jag håller med, Carola, studenterna *är* utbildningen, på ett annat sätt än i andra ämnen. Det är deras röster, deras texter och tankar om texter, deras läsningar, deras sätt att inspirera

och att inspireras av varandra som utgör det största kursinnehållet. De blev kanske lite förvirrade när vi sa det igår på introduktionen, men det blir så tydligt för oss som undervisar och följer studenterna i två år: trots att vi följer samma kursplaner och samma strukturer ser olika klassers utbildning olika ut. Den delaktigheten kräver förstås också ett stort engagemang och ansvarstagande, men jag skulle säga att det är något som genomgående utmärker våra studenter. De vill göra detta: de vill skriva, de vill bli lästa!

När jag stod där igår tillsammans med dig och Joakim tänkte jag också på att vi tre lärare på ett illustrativt sätt representerar olika ingångar till ämnet litterär gestaltning. En är framför allt skrivpedagog, en är framför allt författare och en är framför allt litteraturvetare. Skrivandet har vi förstås gemensamt, såväl det egna som det professionella. Och läsandet. Men vi kommer från olika håll in mot både skrivande och läsande. Jag säger ju ibland att jag som litteraturvetare på Författarskolan får förmånen att arbeta på ”andra sidan litteraturen”. Alltså i processen, i vardandet, och inte med de färdiga, publicerade texterna som litteraturvetare för det mesta ägnar sig åt. Men

jag vet också att det känns som en stor tillgång även när jag arbetar med texter i vardande att också ha mött, läst och analyserat så mycket avslutad och publicerad litterär text – det ger mig en säker grund att stå på som pedagog och som handledare.

Säkert skulle man kunna ifrågasätta vad en litteraturvetare gör på en skrivartutbildning, bör man inte vara författare snarare än akademiker? Jag skulle vilja svara att det är just mötet mellan olika erfarenheter och discipliner som gör ämnet litterär gestaltning till vad det är. Att ämnet uppstår i just skärningspunkten mellan litteraturvetenskap, språkvetenskap, pedagogik och konstnärligt skapande. Det *är* ett konstnärligt ämne och som sådant slingrar det sig och vill gärna stanna vid bestämda definitioner.

Fredagen den 4 september – Carola till Anna Clara

Skärningspunkten skriver du. Jag gillar det ordet. Möten med människor, läsningar och texter känns självklart i ett textbaserat sammanhang, men det handlar också precis som du skriver om möten med och mellan ämnen. Både sådana som finns i environgerna, vilket för vår del är humanistiska ämnen, och sådana som förs in i utbildningen via de människor som florerar där. Vi kan ha läkare, dansare, lokförare, poliser, matematiker, biståndsarbetare, kockar, sjuksköterskor, musiker med mera, med flera i våra grupper. Det är en mylla. Varje klass och personerna däri är en fantastisk tillgång, både för ämnet, eftersom det är de som utgör det och för det vidare, och för varandra, eftersom de skriver med samlad kunskap och allsköns livserfarenheter och delar texter i gruppen. Dessutom läser och kommenterar de varandras texter med glasögon färgade av detsamma.

Onsdagen den 9 september – Anna Clara till Carola

Nu har jag träffat de nya studenterna ett antal gånger, och ja, faktiskt träffat på riktigt, trots coronatider – på befintligt avstånd förstås, men det känns ändå som en lyx. Det är helt uppen-

bart att det är ”en mylla” som du skriver. Fantastiskt ordval för övrigt; myllan, matjorden, den viktiga, den närande, en plats för sådd, växt och så småningom skörd.

Vi har haft många inledande diskussioner i klassen och vi har bland annat diskuterat mångfald och likriktning i förhållande till skrivartutbildningar. Några i klassen uppfattade att de var en homogen grupp, men jag opponerade mig försiktigt. Det kan kanske se ut så vid en första anblick, men vi som har suttit med antagningstexterna vet hur olika studenterna är – i ålder, genus, bakgrund, skrivvana, studiebakgrund, intresseområden, språk, tematik etc. Men det finns förstås en sak som förenar dem, och det är den starka viljan att uttrycka sig i skrift.

Det är intressant att möta en ny klass så här, en hel del har studerat annat tidigare, och de kommer ibland in med ett förhållningssätt som lite förenklat kan sägas vara mer resultatnriktat än processnriktat. Många andra ämnesstudier har sin grundform i ett kursstoff som ska bearbetas och behandlas på olika sätt och sedan examineras i en bestämd form där studenterna får visa att de inhämtat nödvändiga kunskaper. Där finns en klar skillnad om man jämför litterär gestaltning med litteraturvetenskapliga grundkurser, som ofta är stoffcenterade. Jag märker på frågorna jag får att några blir ängsliga och kanske rentav uppfattar vår kurs som otydlig i förväntningar och mål. Och på sätt och vis är den kanske det, fast i positiv bemärkelse: det vore märkligt att hålla en konstnärlig utbildning som premierar produkt högre än process och som tydligt bestämt hur resultatet ska se ut. Men det tar ofta lite tid för studenterna att vänja sig vid ett sådant synsätt. Ibland tänker jag att det kanske vore lättare att hålla det perspektivet om vår utbildning tillhörde en konstnärlig fakultet...

Måndagen den 14 september – Carola till Anna Clara

Ja, Författarskolans hemvist är på Språk- och litteraturcentrum i Lund och där är vi det enda konstnärliga ämnet. Anledningen till att vi inte

huserar i Malmö, där övriga konstnärliga ämnen finns, beror på att vi från början var ett ”konstnärligt ämne på vetenskaplig grund”, startat av en språkvetare och en litteraturvetare. Författarskolan blev en konstnärlig utbildning först för några år sedan. Vi har trots det inte mer än en något förhöjd studentpeng jämfört med de vetenskapliga ämnena inom humaniora och teologi. Men den något större prislapp vi har behövs för den typ av undervisning som bedrivs: mycket kontakttid ägnas åt små grupper eller enskilda studenter och deras texter och är alltså resurskrävande.

Tisdagen den 15 september

– Anna Clara till Carola

Och däri vilar en dold paradox: samtidigt som vi säger att det är studenterna själva som är och gör utbildningen, så är ju kontakten med de olika lärarna och handledarna avgörande i den betydelsen att vi samlar dem för samtal, skapar ramar för responstillfällen, ger dem olika impulser in i skrivandet i handledning. Och precis som du säger, Carola, den täta kontakten är viktig eftersom det krävs tillit för att dela sitt skrivande med andra – det är väldigt skönt att lämna in text och att bli läst. Det är ett förtroende som måste förvaltas väl, såväl av lärare som medstudenter. Jag är av den åsikten att det alltid är skönt att dela med sig av text, oavsett om det är en hemtentamen i litteraturvetenskap eller en skönlitterär text, eftersom man alltid finns med i sin text på ett eller annat sätt. Däremot tänker jag att det akademiska språket, och ämnet den akademiska texten avhandlar, kan fungera som en buffert.

Ibland tänker jag på vår undervisning som ”hjälp till självhjälp”. Jag vidhåller det vi inledningsvis skrev om, att det är studenterna om är stoffet och gör utbildningen. Samtidigt vore det ju ingen utbildning om vi lämnade dem vind för våg i deras egna processer. Även i det konstnärliga arbetet krävs ramar och stöd, och uppmuntran att våga. Men vi kan ju aldrig någonsin gå in och skriva i studenternas ställe och vi sitter inte heller inne med givna san-

ningar om vad som gör en text ”bra” eller vad som är konst. Till ett lektionspass efter introduktionen fick studenterna läsa Zadie Smiths och Jonatan Franzéns tio regler om att skriva och detta provocerade studenterna på en rad olika sätt. I anslutning till diskussionen fick de sedan parvis försöka sig på samma övning. Utöver att det blev många tillfällen till skratt, kom de också fram till att det inte gick att utforma allmängiltiga regler för skrivande utöver regeln ”det finns inga regler”. En lekfull övning som samtidigt gav studenterna tillfälle att på allvar fundera över sin egen konstnärliga process, sin syn på skrivande och litteratur.

Fredagen den 18 september

– Carola till Anna Clara

Uttrycket ”hjälp till självhjälp” tilltalar mig. Jag tänker att det till stor del handlar om att lära ut och få studenterna att (våga) se den (egna) konstnärliga processen. Den är inte alltför lätt att ringa in, bara sådär. Samtidigt får vi inte glömma att den konstnärliga processen ska ”göras”, eller utspela sig, inom kursplanens ramar och betygsättas utifrån kriterier, vilket kräver både ledning och lyhörddhet. Ledning för att det på förhand ska vara tydligt vad som är förväntat, lyhörddhet eftersom både skrivandet och processen kan se olika ut för varje individ och varje projekt. Konstnärligheten är viktig och värd att förvalta, stimulera och stödja.

Vad är det då som kan skilja sig åt mellan litteraturvetenskapliga kurser med kreativt skrivande och kurser i litterär gestaltning? Eller tvärtom vara likt? I båda fallen arbetar man med befintliga texter vilka används som studiematerial, och formulerar sig omkring och utifrån dessa. I textbaserade vetenskapliga ämnen är det ofta publicerat material, och med det i någon mån färdiga texter och publikationer. I skrivkursernas fall är det delvis sådana texter, men framförallt de oklara. Kollegornas texter. Men jag tänker att det också finns en skillnad i perspektivet, eftersom det i skrivkurser till stor del handlar om att utöver detta också tänka kring och utforma text som ännu inte finns.

Jag föreställer mig en likhet med forskning eller doktorandtiden, eller för all del en större uppsats: konsumtionen (eller med andra ord: läsningen) leder till en självständig produktion som blir till under relativt lång tid och i samtal med andra.

Förutom detta finns ytterligare en sak som jag tänker är väsentlig: textrespons. Kärnan i skrivutbildningar. Respons i skrivkurser består av andra skrivares tankar, känslor och observationer på text som alltså är under tillblivelse. Det är ett kontinuum, en dialog som förs mellan personer som, så att säga, är verksamma *på samma sätt*. Det är inte enbart en läsare som tar del av en skönlitterär författares verk och tänker kring detta – avsändare och mottagare har ideligen dubbla (och samma) typer av roller. Samtliga inblandade både läser och skriver, och det sker simultant och parallellt.

Torsdagen den 24 september – Anna Clara till Carola

Jamen, just så! Jag brukar alltid säga att utan forskarseminariernas läsare hade min avhandling aldrig blivit till överhuvudtaget, men om den mot alla tvivel ändå hade blivit det, hade den blivit betydligt mer ensidig och garanterat mycket sämre. Alla de läsningar, de röster, de tankar som delades med handledare, doktorandkollegor och seniora forskare, det var ovärderligt – både de som handlade om teori och metod, men också sådant som mer rörde språk och form. Och i sin bästa och mest givande form utformades läsarnas tankar som just respons.

Det finns naturligtvis också likheter i att forskarutbildningen ska resultera i ett färdigt verk, just som för studenterna på Författarskolan. Och oavsett ansökningar och utkast och individuella studieplaner finns det ju ingen som på förhand kan veta hur avhandlingen kommer

att se ut. På så vis är forskningen verkligen en process. Eller, om det är själva processen som är forskning? Vi har en fördjupningskurs och en magisterkurs i litterär gestaltning som båda löper på halvfart under ett år. På dessa kurser, och kanske allra främst på magisterkursen, ligger studenternas arbete nära konstnärlig forskning; där blir det intressanta uppluckringar mellan teori, metod, forskning, resultat men också mellan reflektion och gestaltning.

Måndagen den 28 september – Carola till Anna Clara

Så intressant att vi såhär mot slutet landat i våra avancerade kurser, där en stor del av innehållet alltså handlar om reflektion, men också om att i sitt eget spår och på sitt eget sätt få ihop alltsammans. Att gestalta reflektionen eller att göra en reflekterad gestaltning. Den där förvirringen som vi fått uppleva och ta del av tillsammans med våra allra nyaste studenter, de på termin 1, återkommer gärna under de avancerade kurserna, och precis som på den första kursen välkomnar vi den och försöker vända den till skribentens fördel. För en del kan förvirringen till och med vara ett slags bränsle.

Torsdagen den 1 oktober – Anna Clara till Carola

Så kanske litterär gestaltning handlar om att vara förvirrad, om konsten att gå vilse? Vi läste Rebecca Solnits essäsamling *Gå vilse: En fält-handbok* med magisterstudenterna i våras. Den titeln är en underbar sammanfattning av vad vi har försökt att beskriva här i vår brevväxling i början av en ny termin. Att studenterna *ska* vara förvirrade, att det är de själva och deras skrivande som utgör kursinnehållet, att det finns en mening i just att gå vilse, men – att vi också finns där på vägen, som deras levande fälthandböcker i ett okänt landskap. Om jag

jämför litteraturvetenskapliga studier med studier i litterär gestaltning kanske det förra kan sägas vara vandringar på stigar i kända, kartlagda landskap, medan det senare är att vara en stigfinnare.

Jag minns att jag en gång stod inför en grupp lärarstudenter på en kursintroduktion och sa att mitt mål med den här kursen är att ni ska gå härifrån med många fler frågor än svar. Då blev en student så provocerad att hen reste sig upp och lämnade föreläsningssalen. Kanske kan vår text också ha den effekten, kanske våra tankar lämnar fler frågor än svar gällande ämnet litterär gestaltning. Vår förhoppning är dock att den snarare inspirerar än provocerar, och att frågorna – eller svaren – kan ligga till grund för fortsatta samtal om den spännande skärningspunkten mellan kreativt skrivande, litteraturvetenskap och litterär gestaltning.

Samtalet ovan utspelade sig under höstterminens första månad, och i redigeringsfasen har det redan hunnit bli november. Bearbetningen av texten har väckt nya frågor och tankar om vad det faktiskt innebär att undervisa i ett ämne som litterär gestaltning, och på vilket sätt det både skiljer sig från och liknar intilliggande ämnen. I en värld som alltmer tvingas stänga ner och stänga in i pandemins spår, blir vår övertygelse att litterär gestaltning handlar om att i stället öppna upp. Det är ett ämne som behöver vara i rörelse, och som behöver impulser från olika håll. Och då landar vi återigen i att det är studenterna och deras mångfald, deras skiftande ingångar till skrivandet, deras olika bakgrunder och tidigare studier som blir en utbildning i litterär gestaltning. Där, mitt i livet, mitt i världen, mitt i alla olika livserfarenheter och livsvillkor, det är där litteratur skapas.